

A fentebbiekből meggyőződhetünk, hogy minden izében helyes módszert írt elő az új Utasítás. Csakhogy a tananyag részletes felsorolásánál úgy találjuk, mintha sokat markolt volna és így ez üdvös módszert nem lehet kellően alkalmazni; mert egy tanítós iskolánál heti $\frac{3}{4}$ órasi tanítási idő alatt, még ha 10 hónapos iskolázási időt veszek, mindössze 19 óra jut a beszéd- és értelemgyakorlatokra, holott valami 50 olvasmány, illetőleg megbeszélendő anyag van felsorolva. Az osztatlan iskola tanítójának semmi szabadságot sem enged a tárgy kihagyásában, míg a két és több tanítós iskola ezen az alapon bővítheti az anyagot, azaz több egységet vehet föl. A vezérkönyvek ajánlását is elhagynám, mert lehet köztük olyan, a mely az előbb említett kiváló módszernek mindenben éppen nem felel meg.

Különben ha csak a tantervünk és utasításaink jóságától függne népoktatásunk föllendülése, úgy bátran kiállhatnók a versenyt; de azt hiszem a tanítón és ismét csak a tanítón fordul meg tanításügyünk fölvirágzása, mert hiszen ő a lelke az iskolának.

KÖRÖSI HENRIK.

«A MAGYAR NYELV TANÍTÁSÁNAK ÚJ MÓDSZERE A NEMZETISÉGI ISKOLÁKBAN.»

Nagy érdeklődéssel kezdettem olvasni a Magyar Pædagogia 1902. novemberi számában Rakodczay Pálnak fenti czim alatt megjelent cikkét. Érdekelt ez az új módszer úgy is mint magyart, a kit boldoggá tesz minden kicsiny dolog, a mi nemzete erősödését előre mozdíthatja, de érdekelt főképen mint nemzetiségi vidéken működő tanítóképző tanárt, kinek kötelessége a nemzetiségi vidékek számára nevelni tanítókat. Hiszen ezen tanári kötelességem egyik leglényegesebb alkotó része épen az, hogy megtanítsam a leendő tanítókat arra is, hogy mikép lehet a magyar nyelvet más nyelvű polgártársaink között legkönnyebben terjeszteni. Kerestem eddig is a magyar nyelvnek az iskolák segítségével való terjesztésének természetes és könnyű módját, s a mit találtam, azt nyilvánoságra is adtam pl. a Népt. Lapja 1895. évi számaiban megjelent cikksorozatomban. Természetes tehát, hogy már ez okból is különösen érdekel minden erről a tételtől szóló írás, akár könyv legyen az, akár egyszerű újságcikk, különösen ha előre új módszernek van jelezve a cikk tartalma, mint a Rakodczay cikkének czimében olvasható.

Azonban nagy csaldással tettem lra kezemből a lapot, mikor a szoban lévő cikkeknek a végére jutottam, mert a benne kifejtett módszer nemcsak hogy nem új, hanem még nem is modern. U: i. a mennyire a vázlatos fejtegetésből megérthettem, nem más az, mint *rajelantani alapon tanító, módszer*, a mely *direkt* ugyan, mert nem fordítottatva tanít, hanem beszélgetve, de sablonos, unalmas, nem természetes s mint ilyen felette nehéz.

Felette kívánatosnak tartanám, hogy ama cikkben kifejtett módszer egyetlen egy hívet se szerezzon. Ennélfogva szükségesnek tartom, hogy az immár közkeletüvé, általánosan elfogadottá vált helyesebb módszert rövid foglalásban e helyen ismeressem.

Kezdem a fejlődés rövid áttekintésével.

A nyelvtanításnak kétféle célja lehet s a cél minősége szabja meg az alkalmazott módszer minőségét is. Lehet az az eset, hogy valamely nyelv tanulásával vagy tanításával nem törekszünk egyébre, csupán arra, hogy az illető nyelven írott tudományos és szépirodalmi műveket olvashassuk és megérthessük, illetőleg tanítványainkat képessé tegyük az ily művek olvasására és megértésére. Ily céllal nyelvet csak ifjaknak és felnőtteknek lehet tanítani, 6—10 éves gyermekeknek nem; és e cél elérésére legalkalmasabb a könyvből nyelvtan és fordítás segítségével való tanítási mód, vagyis a *nyelvtani alapon való fordítottó módszer*. A másik cél a tanulandó nyelvnek élőszóval és írásban való bírása. E cél elérésére először élőszóval beszélni kell megtanulni az illető nyelvet s csak mikor így bizonyos fokú jártasságra tett szert a tanuló benne, akkor következhetik az írásban való ismeretének a megszerzése is, főképen kis gyermekeknél, kik írni és olvasni amugy sem tudnak kezdetben. Valamely nyelvet megtanulni úgy, hogy azt élőszóval legalább tűrhető könnyüségel s később írásban is használhassa az ember csak egy módon lehet: *közvetlen, természetes módszer*, vagyis a szemlélesen, érzéklésen alapuló élőbeszéd utánzásával.

Lehetséges e kettőn kívül egy 3-dik módszer is, a mely ezeknek a keveréke. Ilyesvalami a Rakodczay módszere is, de hogy ez nem új, bizonyítja az, hogy ilyes valamit már több év óta próbálgatnak a középiskolákban is az idegen nyelvek tanításánál. De akkor sem új az ő módszere, ha az alanyi és tárgyaz ragozásnak, vagy az ő szavával a határozott és határozatlan ragozásnak központtá tételére érti az új szót, mert hiszen minden nyelvtani alapon járó módszer különös figyelemben részesítette a magyar nyelvnek ezt a nevezetes sajátágát.

Rakodczay hivatkozik a régi latin iskolákban elért eredményre, t. i. hogy ott mindenki megtanult beszélni is latinul, nemcsak annyira, hogy olvassa és megértse a latin műveket. Azonban nagyon téved, ha azt hiszi, hogy az osztályokban folyt olvasás és nyelvtanulás okozta

ezt az eredményt. Ott a tanulóknak egymással is csak latinul volt szabad beszélni, egyetlen öntudatlanul kiejtett magyar szó elég volt, hogy a nyakába akassza a signumot és a kemény büntetést; a tanárok és tanítók meg éppen csak latinul beszéltek hozzájuk. Itt tehát a nyelv tanulása a beszélgető módszer szerint folyt s ezt legfőleg támo- gatta az osztályokban folyó olvasás és nyelvtan tanulás. Ez tehát nem fordítható és nem nyelvtani alapon járó módszer volt.

Mikor aztán iskoláink nyelve magyar (s közben német) lett, a latin, mint egyéb idegen (tanítási nyelvül nem szolgáló) nyelvek tanításában megszűnt a fenebbi természetes, közvetlen módszer, helyébe lépett a középiskolákban ma is divó, nyelvtani alapú fordít- tató módszer, melyet, a mint említém, ujabbán egy kis beszélgetéssel is kibővítenek.

Ez a módszer a középiskolákból átterjedt aztán népiskoláinkba is és hosszú időn keresztül ennek a segítségével próbálgatták tanítóink a magyar nyelvet a más nyelvű népiskolai tanulók között terjeszteni természetesen semmi eredménnyel, vagy a semminél alig többel.

Sajnos, mikor az 1879. évi XVIII. tcz. alapján a nemzetiégi vidéken levő iskolák számára a hivatalos tantervet elkészítették, akkor is ez a módszer volt uralkodó s azért ennek értelmében mintegy hi- vatalos szükséggé vált, hogy a kis gyermekeket nyelvtani alakok ter- mészetellenes gyakoroltatásával tanítsuk meg magyarul. Azonban lassanként a természetesség ereje áttörte a korlátokat, mind több tanító szólalt fel a természetellenes módszer ellen s így állapodtak meg apránként azok az elvek, a melyeket én fentebb a leghelyeseb- beknek jeleztem, s a melyekről, mondom, azt hittem, hogy ma már általánosan elismerték.

Ezt a módszert *természetes módszernek, közvetlen (direkt) módszernek beszélgető módszernek* szokták felváltva nevezni. E sze- rint a legfőbb elv a magyar nyelvnek más nyelvű vidékek iskoláiban való tanításánál az, hogy *az élőbeszéd, a szemlélt, érzékelt dolgokról való beszélgetés segítségével kell azt tanítani.*

Ebből következik, hogy:

1. Csak a gyermekek szeme előtt lévő, tehát érzékelt és ismert dologokról folyjon a beszélgetés.

2. Minden szót csak beszéddé alakítva, mondattá formálva tanít- sunk, mert a beszéd az egyes képzetek felismert kapcsolatának a kifejezése, nem elszigetelt képzetek megnevezése.

3. A beszélgetésnek természetesen, minden erőltetett mester- keltség nélkül kell folynia. Tehát az ilyen nyelvgyakorlatok: «*Én pénzt adok. — Én oda adom a pénzt. — Te pénzt adsz. — Te oda adod a pénzt. — Ó pénzt ad. stb.*» (Lásd Rakodczay cikkét) nem

alkalmasak mesterkéltnél, unalmas voltuknál fogva a beszéd gyakorlására. Ezek jók mint paradigmák egyes nyelvtani szabályok szemléltetésére, mikor majd a nyelvtan tanítására kerül a sor.

4. A nyelvtani alapon való beszélgetés éppen az előbbi elvből kifolyólag kerülendő. A nyelvtan tanításáról alább lesz szó.

Ez elvek részletes megokolása, minthogy ezek már ismeretesek, itt nem szükséges. Elég tehát csak röviden mutatnom rá ezeknek természetes lélektani alapjára.

Tudjuk, hogy minden ismeretünk érzéklésen épül fel. Nyelvismeretünk érzéki alapját, a szóhangok és szóhangcsoportok (szók) képzeteinek érzéki alapját csakis az élőszó, az élőbeszéd képezheti. Tehát másból mint közvetlen beszélgetésből valamely nyelvet beszélni meg nem tanulhatunk.

Ámde a szó csak jel, csak kifejező mozgás, a mely valamely képzetrel társul s kimondásakor a szó képzete felébreszti lelkünkben a a szóval jelölt dolog képzetét. Minél szorosabb a kapcsolat e két képzet között, annál könnyebben eszünkbe jut a dolog látásakor annak a neve s viszont. A legbiztosabb és legkönnyebben előálló képzet-társulás pedig az együtt érzékelt képzetek között van, hiszen a társulás épen a két képzetnek megfelelő tárgyak közti összetartozásról, kapcsolatról való képzetnek a felujulása a kapcsolatos képzetekkel egyetemben. A tudat sem más mint a képzetek kapcsolata, az elszigetelve kapcsolódás nélkül levő képzet nem tudatos.

Mindezekből következik az, hogy legbiztosabb kapcsolat a név és a vele jelölt képzet között akkor keletkezik, ha a dolog szemlélésekor nyeri a név képzetét is a tanuló, s hogy valamint a képzetek csak egymással társulva válnak tudatosokká, akképen a szókát is csak mint mondatokat, mint a velök jelölt képzetek társulásának is a jelölőit szabad tanítanunk, ha természetes módon akarunk tanítani.

A jelzett módon való nyelvtanításban a további lépés az, hogy az élőszó segítségével elért tudási eredményt biztosabbá és öntudatosabbá lehet és kell tenni az olvasás segítségével s ezt követőleg a nyelvnek írásban való gyakorlásával is. Ezt a fokozatot, t. i. hogy a nyelvtanításban csak akkor kerüljön elő az olvasás, mikor az élőszó segítségével való tanítás alapján bizonyos fokú jártasságra tettek szert a tanulók a magyar beszédben, igazolja a fokozatosság, a könnyebbről a nehezebbre haladás elve. U. i. az iskolába kerülő gyermek beszélő szerve még fejletlen, az ismert hangok kiejtésében is kevésbé biztos, annál kevésbé lehet alkalmas az ismeretlenek kimondására. Pedig nemcsak egyes új hangok kimondására, hanem a szó- és mondathangsúly megtartására is rá kell szoknia. Szabad-e, természetes-e tehát ezeknek elsajátítását mindjárt kezdetben megnehezíteni a magyar

nyelvnek olvasásban és írásban való gyakorlásával is? Hiszen az olvasás elvontabb nyelvgyakorlás, mert az érzéklettől külön választva foly, a betűképzet is kapcsolódik a többi képzetekhez (szó- és dologképzet), az írásnál meg ezeken kívül az írással járó mozgásképzetek társulnak.

Ugyanilyen okokból kell hangsúlyoztatnunk azt az elvet is, hogy az olvasás útján való nyelvgyakorlásnak teljesen *fordítás nélkül kell történnie*, sőt a tanuló anyanyelvét a magyar beszéd tanításakor segítségül egyáltalában ne vegyük.

Ha ilyenképpen a gyermekek a magyar nyelvet már annyira elsajátították, hogy szóban és írásban is elég könnyen használják, akkor lehet, minthogy kell, a nyelvtan tanításáról is szó. Ha előbb tanítunk nyelvtant, erőszakot teszünk a természetén, módszerünk mesterkeltté, természetellenessé, nehezzé válik.

Nézetem szerint a népiskola négy alsó osztályában az alkalmasszerűleg előkerülő helyesírási szabályok alkalmazásán kívül egyéb nyelvtant tanítani nem kellene, mert oly elvont ismeretek tanulására, minők a nyelvtan törvényei, a 10 éven aluli gyermek lelke még nem eléggé fejlett és így — a mint a köztapasztalat mutatja — ez a korai nyelvtanítás haszonnal nem járhat. Gondolom, hogy a középiskolákra való előkészítés miatt ragaszkodnak a nyelvtannak az alsóbb osztályokban való tanításához, pedig ez a népiskolai nyelvtanítás ritka esetben könnyíti meg a középiskola dolgát, mert a legtöbb esetben az ilyen előkészítő iskolabeli nyelvtanítás hibás és ilyenkor még megnehezíti, nemhogy könnyítené a középiskolai nyelvtantanár dolgát. Ugyanis minél elvontabb valamely fogalom, annál inkább összeolvad az a nevével. A nyelvtani fogalmak a legelvontabb fogalmak közé tartoznak, miért is a helytelen nyelvtani műszók helytelen nyelvtani ismereteket rögzítenek meg a tanulók lelkében. Az ilyenek kijirtása pedig hosszú fáradságot és időt kívánó munkába kerül. Pl. a ki a *-k-t* többes *rag* néven ismeri, azzal nagyon bajos annak képzői mivoltát megismertetni. Épen így azt, hogy az *-é birtokképző* és nem birtokos rag, a *-ja, -je* stb. *birtokos személyrag* és nem birtokrag és a tárgyias ragozás nem határozott ragozás stb.

Ime igen vázlatos összefoglalásban ez a magyar nyelv tanításának új és természetes, könnyű módja, nem a Rakodczay uré. Hogy ezeket az általános elveket mikép kell és lehet a gyakorlatban megvalósítani, azt itt nem mondhatom el, mert így rövidesen elmondani nem lehet. De nem is szükséges elmondanom, mert hivatkozhatom olyan vezérkönyvekre, melyekben ez a legapróbb részletekig ki van dolgozva s melyek ugyis közkézen forognak. Ilyen vezérkönyvek a *Láng Mihály* könyvei: *A magyar beszédre való szoktatás módja,*

Egyetemi nyomda kiadása, *A magyar nyelv tanításának természetes módja más nyelvű iskolákban*, Athenæum kiadása, és nemsokára meg fognak jelenni a magyar nyelvnek román nyelvű iskolákban való tanítására szolgáló nyelvgyakorló és olvasókönyvei az ezekhez készült vezérkönyvvel.

Hogy ez utóbbi is egészen megfelelő könyv, azt bár még ki nyomtatva tudtommal nincs, mégis biztosan állíthatom, mert a M. T. Ak. Román-Petre község pályadíjával tüntette ki s e pályázatkor megbirálásában az egyik bíráló: igazgatóm felkerésére én is részt vettem.

Az ügynek akartam szolgálatot tenni, mikor ezeket elmondtam. Bár sikerült volna a természetes módszer iránti érdeklődést némileg fokoznom!

KOLUMBÁN SAMU.

A DIREKT MÓDSZER MELLETT.

Észrevételek T. M. bírálatára.

«A Magyar Pædagogóban olvasván cikkének ismertetését, nekem is az a meggyőződésem, hogy *előbb-utóbb az én módszerének kell érvényre jutni.*» Ime így ír hozzám egyik fővárosi kollégám, elolvasván T. M.-nek a Magyar Pædagogia m. évi október havi számában a *direkt módszerről* írt cikkemre vonatkozó kritikáját.

Első sorban is igyekezem elhárítani magamról azt a dicsőséget, hogy ez az *én* módszerem volna, sokkal jelesebb emberek teremtették azt meg; én csak szerény hirdetője vagyok elveiknek.

Másfelől köszönöm kedves kollégámnak elismerő szavait, igazán jól estek a sok gáncs után, a mi a lapok útján, de meg hivatalosan is ért e cikkemért. Hiába, ősrégi közmondás: «Szólj igazat, betörök a fejed.» Csak az a különös már most, hogy juthat a kritika olvasója éppen az ellenkező nézetre, mint a kritika akarna, mely pedig nem a leghizelgöbben nyilatkozik értekezésemről s vele együtt e módszerről sem, a mit mindjárt, bevezetésképen a módszerek «fattyuhajtásának» nevez! ? Úgy látszik, nagyon gyöngék azok az ellenérvek! És így is van az! Hiába irnak a direkt módszer ellen, hiába hivatkoznak psychológiára, német folyóiratokra, meg akármire, ennek a módszernek győznie kell, mert ez a *természetes* módszer. A természetes pedig előbbre való, mint a mesterkelt.

De lássuk csak egy kissé részletesebben a bírálatot. Német folyóiratból vett idézettel kezd: *A Monatsschrift für höhere Schulen* ugyanis attól fél, hogy a direkt módszerrel a nyelvi tanítás a nyelv-